

Iuliu Moisil — Corespondență inedită

ION I. DRĂGOESCU

La Arhivele Statului din Sibiu, în Fondul Astra, se găsesc 15 scrisori semnate de Iuliu Moisil, cunoscut profesor, cercetător și organizator al presei gorjene.

Scrisorile acestea sînt încă nepublicate. Ele ne permit cunoașterea bibliografiei aceluia care a fost Iuliu Moisil, contribuția sa la dezvoltarea științei românești și legăturile lui cu învățații transilvăneni, aducînd cercetătorilor din diferitele domenii noi date. O trecere în revistă a corespondenței, precum și a conceptelor unora dintre scrisorile de răspuns ale lui C. Diaconovich, ne permite să constatăm că, el se angajează să lucreze articole de zoologie, botanică, mineralogie, geografie, chimie, fizică și geologie. S-ar părea deci, la prima vedere, că Iuliu Moisil se ocupă numai de aceste științe. Iuliu Moisil avea însă și preocupări etnografice. Din cîte cunoaștem el este printre cei care pun la noi problema cercetării icoanelor pe sticlă și cunoaște opera lui Simion Florea Marian, se ocupă de etnomuzeologie etc. Vom constata că tot el se ocupă de pedagogie, lingvistică, monografie ca metodă, istorie etc.

Tot din corespondență reiese că Iuliu Moisil întreținea corespondență și era la curent cu lucrările unor savanți români de faimă mondială, ca de exemplu Nicolae Teclu. Iuliu Moisil era preocupat de creșterea tinerei generații, enunțînd idei valabile și în zilele noastre.

Evident, ca orice om, el este în dezacord și chiar în conflict cu unele persoane pe care le ironizează.

Acum însă, cînd pentru scrierea unei istorii a științelor în România este necesară culegerea tuturor datelor, considerăm că publicarea corespondenței se impune.

DOCUMENTUL Nr. 1

Cutia L.O. fila 242

3 iunie 1890

Onoratei direcțiuni a Enciclopediei Române

Alături trimit încă două foi Alceie Anaconola, cari din greșeală am uitat a le trimite.

Cu toată stima
I. Moisil

Tîrgu-Jiu 5/17 febr. 1895

Onorat Comitet,
Redacția revistei „Jiul” primind valoroasa lucrare a D-lui I. Cav. de Pușcariu „Date istorice privitoare la familiile nobile române”, vă aduce prin aceste rînduri, mulțumirile sale cele mai sincere. În unul din numerile proximе vom face o dare de seamă asupra acestei lucrări.

Pentru redacția „Jiului”

I. Moisil

On comitet al Asociațiunei
transilvănene în Sibiu.

DOCUMENTUL Nr. 3

Cutia L.O. fila 275

Tîrgu-Jiu, 24/5 martie/aprilie v. 95

Stimate Domnule Diaconovici,

Scrisoarea dv. de la 23. III am primit-o și vă mulțumesc. Alături vă trimit declarațiunea cerută. Eu sînt dispus a lucra articolele pentru geologie, botanică, mineralogie și geologie, apoi chimie, fizică și tehnologie. Dacă aveți pentru fizică și tehnologie pe altcineva, atunci puteți să-l însărcinați, eu voi rămîne cu celelalte. Aș dori însă să știu dacă enciclopedia va fi ilustrată căci pentru științele naturale sînt absolut de lipsă ilustrațiunile pentru a putea fi înțelese deosebitele chestiuni.

Totodată aș dori să știu dacă ați făcut deja lista cuvintelor care ar trebui să fie lucrate și dacă se trimite aceia și colaboratorilor.

Părerea mea ar fi ca enciclopedia să fie mai mare, nu în două volume, care ar conține un rezumat prea mic și prin urmare n-ar aduce același folos real ca în 6 volume, 5 ex. Ar fi deci bine să i se dea o extensiune mai mare, 4—6 volume, cari să apară în vreo 3—4 ani.

Dacă limba în care se va scrie va fi astfel ca să poată fi bine înțeleasă și aici în România, cred că se va răspîndi mult și aici, ceea ce ar fi de dorit și de folos. Luați deci chestia aceasta a lucrării în serioasă considerare.

Pentru chimie ați putea ruga pe dl. Nicolae Teclu, profesor Hendelsacademie, Viena, pentru inginerie pe dl. Constantin Danielescu, inginer în Ministerul Lucrărilor Publice București, str. Romulus, nr. 47; pentru fizică pe dl. Paul Tonci profesor Gimnaziul Năsăud, (acesta și pentru matematică).

Alăturat vă trimit o foaie din „Viața” doctorului Porcilă alias Ureche din București, apropos de Enciclopedia Română respectiv la d-voastră atît articolul acesta cît și revista Viața pentru orice om ori cum se vede este un moft. Vi-l trimit numai ca o curiozitate căci „Graurul” care a scris rîndurile acelea nu-și poate închipui că și fără „savanți” așa de mari ca domnu Hajdeu și Maiorescu se poate face un lucru greu chiar și o enciclopedie, ceea ce v-o poate dovedi cu Enciclopedia română. Mai am o întrebare domnule Diaconovici! Cred că pentru promovarea culturii cît mai intensive în poporul nostru este de cel mai mare interes scoaterea unei reviste pentru tinerime și anume pentru cei din școlile medii, adică pentru vîrsta de la 12—18 ani, prin care să se producă gustul de a citi și a i se infiltra dragostea pentru știință și națiune.

Cînd tinerimea noastră, fie de dincolo, fie de dincoace de Carpați va citi lucruri bune, atunci e de sperat numai că și literatura și politica noastră va progresa. Pentru aceea eu care mă ocup de foarte mult timp în ideea aceasta și eu m-am înțeles cu încă cîțiva tineri aș dori să scot o astfel de revistă necesară.

Dar ea va trebui să fie ilustrată, căci atunci fiecare are o tragere de inimă mai mare de a o citi. Aș avea lipsă de un mic capital pînă ea va fi asigurată prin abonații ce voi face. Vă întreb dacă nu aș putea primi pentru acest scop o sumă de vreo 400—500 fl. de la Albina ca ajutor pentru întîiul an, adică pînă i s-ar putea asigura existența sau nu s-ar putea face un ajutor din partea Asociațiunei. O astfel de revistă va fi astfel întocmită încît să răspîndească cunoștințe nu numai tinerimii ci și celui alt public care are o școală primară sau un gimnaziu inferior și n-a mai continuat. Astfel pentru dascălime și chiar pentru preoții noștri și celălalt public. Revista va fi aranjată în mod

pedagogic, scrisă popular și va ieși odată sau de două ori pe lună în câte 11/2 coală. Prețul va fi mic, ca să se poată răspîndi și în cele mai îndepărtate și anunțate locuri. Vă rog interesați-vă despre puțința primirei unui ajutor și binevoiți a ne informa căci în caz favorabil aș scoate această revistă cît mai timpuriu. Aici avem o tipografie foarte bună și o litografie asemenea foarte bună, după cum vă puteți convinge din ziarul „Jiul“ ce l-am trimis Asociațiunii, precum și din ziarul umoristic „Ardeul“ ce apare aici și vi-l trimit și d-voastră.

În speranța că veți binevoi a-mi răspunde în curînd, vă rog să primiți asigurarea deosebitei mele stime.

I. Moșil
profesor gimn.

DOCUMENTUL Nr. 4
Cutia L.O. fila 288

Tîrgu-Jiu, 2 ian. v. 96

Domnule Diaconovici!

Am primit hîrțile referitoare la șezătoare și poezii. Cele ce privesc păsările vi le retrimite, rugîndu-vă a le trimite d-lui S. Fl. Marian, profesor la Suceava (Bucovina), fiind S. Sa ornitolog, va lucra materialul mai bine, adăugînd și ceea ce crede poporul... iar cele ce privesc animalele sugătoare, le voi prelucra eu, peste cîteva zile voi trimite titlurile gata. Aș fi dorit mult să fi lucrat pentru **Botanică**, de aceea te rog să-mi trimiți materialul referitor la acea parte.

Primiți salutările mele.

Al d-voastră stimător

I. Moșil

Cu poșta de astăzi trimit hîrțile pasărilor în pachet recomandat.

DOCUMENTUL Nr. 5
Cutia L.O. fila 270

Domnule Diaconovici,

Din cauza examenelor și a muncii foarte mari cu ocazia sfîrșitului anului școlar, voi putea trimite articole din Enciclopedia română cu o întîrziere de vreo 12—15 zile.

Salutări I. Moșil

Tîrgu-Jiu — 15 iunie 96.

DOCUMENTUL Nr. 6
Cutia L.O. fila 19

Tîrgu-Jiu, 7 noiembrie 96

Domnule Diaconovici,

Am observat erori la locurile amintite în Enciclopedia română la unele localități din Jud. Gorj. V-aș recomanda să rugați pe d-l Al. Ștefulescu, directorul școlii primare din Tîrgu-Jiu, a colabora la partea geografică și istorică (foarte importantă) a Jud. Gorj precum și la hrisoave și alte locuri de istorie rom. Avem în muzeul județean al Gorjului multe lucruri vrednice a se publica în Enciclopedie și în „Transilvania“ d-a vă da cele necesare.

Tot d-sa a scris „Mînăstirea Tismana“ lucrare foarte bună, care se va trimite și asociațiunii trane.

Salutări I. Moșil
profesor

DOCUMENTUL Nr. 7
Cutia L.O. fila 196

Tîrgu-Jiu, 19 martie 96.

Domnule Diaconovici,

Am primit 8 bilete dintre care numai **Aligator** este de mine. Celelalte sînt de matematică, petrografie. Este deci o greșală. Trimiteți biletele respectivilor domni.

Ați primit cartea mea în privința geografiei și istoriei județului Gorj. și că ar fi bine să invitați pe dl. Ștefulescu să colaboreze la Enciclopedia română? S-a expedit deja Comitetului Asociațiunii Mînăstirea Tismana.

Salutări
I. Moșil

DOCUMENTUL Nr. 8

Cutia L.O. fila 219

Domnule Diaconovici,

Articuli mei pentru Enciclopedie îi primiți în 2 zile.

Salutări

I. Moisil

T.Jiu 29 ian. 97

DOCUMENTUL Nr. 9

Cutia P.L. fila 220

Tg.-Jiu, 13 februarie 97

Domnule Diaconovici,

Vă rugasem încă de mult să înscrieți și pe dl. Alex. Ștefulescu, directorul școlii primare de aici, între colaboratorii Enciclopediei.

Vă trimit aici un articol ald-sale pentru litera B spre a-l intercala, fiind de importanță.

Vă rog trimite-ți de îndată vre-o 20—30 foi albe, ca să poată scrie ce mai este la litera B. Avem lucruri foarte importante în jud. Gorj unde au fost luptele cele mai mari între romani și daci.

Dl. Ștefulescu e om cu cunoștințe adânci și poziție, care a lucrat mult pentru studiul acestui județ după cum se poate vedea din revista Jiul și lucrarea d-sale „Mînăstirea Tismana“, ce vi s-a trimis deja de mult la Asociațiune.

Voi mai trimite mici articole mai tîrziu care sînt de importanță.

Ar fi bine să vă adresați la inginerul Danielescu C. (București, Ministerul Lucrărilor Publice) care a făcut grandiosul pod peste Olt (400 m.), are fotografii pentru biografie și lucrările lui A. Saligny inginerul care a făcut podul peste Dunăre.

Biografia pedagogului Vas. Gr. Borgovan, Școala normală de instituțiuni, București, Halița Solomon, inspector al învățămîntului, primar, București, (biografia, lucrările lor).

Salutări

I. Moisil

DOCUMENTUL Nr. 10

Cutia L.O. fila 208

(Pe o fișă a Enciclopediei, iscălită de I. Moisil care se află expediată ca scrisoare, autorul notează :) „Totodată alături 8 foi din partea d-lui Al. Ștefulescu cu articoli: Cărbunești, Corbeni, Crasna, Gorjul (județ) la acesta 5 foi, — localități de importanță istorică.

P.S.

Vă rog alăturați cîte 4—5 foi albe cînd veți trimite articoli viitori.

Salutări

I. Moisil

T.Jiu, 28 febr. 1897

DOCUMENTUL Nr. 11

Cutia L.O. fila 209

Aduc felicitările mele Comitetului Asociațiunii pentru apropiata realizare a Muzeului ardelean, pentru a cărui întemeiere mi-am expus și eu dorința înainte cu vreo 2 ani în cîteva articole în Gazeta Transilvania. Sper că în curînd voi vorbi mai amănunțit despre însemnătatea muzeelor relevat în gazetă.

Salutări

I. Moisil

Joi am pus bazele unui muzeu.

I. Moisil

DOCUMENTUL Nr. 12

Cutia Corespondența Enciclopediei Române (CER), fila 147

Tg.-Jiu, 8/20 martie 1900

Domnule Diaconovici,

Trimit pentru enciclopedie foi lucrate 31, foi nelucrate 2, apoi relative la familia mea foi lucrate 6.

Al D-voastră Stimător

I. Moisil

DOCUMENTUL Nr. 13

Cutia Corespondența Enciclopediei Române (CER), fila 394.

D-lui Dr. C. Sicaonovici,

Trimit cu poșta de azi 50 foi lucrate pentru enciclopedie și 24 nelucrate. N-am avut izvoarele necesare de unde să le completez.

Vă rog răspundeți-mi la scrisoarea ce v-am trimis din partea școlii ceramice relativ la pictura pe sticlă.

Salutare,
T.Jiu, 1. VI. 901
I. Moisil

DOCUMENTUL Nr. 14

Cutia Corespondența Enciclopediei Române (CER), fila 395

Somnule Diaconovici,

Trimit încă 2 articole — biografii — pentru Enciclopedia română, pe cari vă rog a intercala la litera P.

Vă rog răspundeți-mi la scrisoarea mea relativ la pictura pe sticlă.

Salutare
T.Jiu, 10. VI. 901
I. Moisil

DOCUMENTUL Nr. 15

Cutia Corespondența Enciclopediei Române (CER), fila 396

Tîrgu-Jiu, 1 februarie 904

Onorat birou,

Mi se trimit articole din Encicl. spre revizuire, care, cele mai multe nu sînt ale mele. Aș dori să le revizuiesc numai pe ale mele. La art. **Teclu Nic.** s-a lăsat afară tocmai ce era mai important și anume lucrările lui, care nu se pot găsi nicăieri și pe care le-am adunat cu mare trudă și tocmai acestea lipsesc. În Rom. cei ce ar trebui să le publice aceste lucrări **nu voiesc** să le publice astfel că nu se vor afla nicăieri.

Vă rog deci a le publica la supliment.

Cu toată stima
I. Moisil